

PROLETAREC
LIST ZA INTERESE DELAVSKEGA
LJUDSTVA.

IZHAJA VSAKI TOREK.
Lastnik in izdajatelj:
Jugoslovanska delavska tiskovna družba
v Chicago, Ill.
Narocninca: Za Americo \$1.50 za celo leto, 75c za
pol leta. Za Evropo \$2 za celo leto, \$1 za pol leta.
Opomba: Pri spremembi lokalitete
in vsake novega naznanila tudi \$TARI naslov.

PROLETARIAN
Owned and published EVERY TUESDAY by
South Slav Workmen's Publishing Company
Chicago, Illinois.

Glasilo Slovenske organizacije
Jugosl. socialistične Zveze v
Ameriki.

Subscription Rates: United States and Canada,
\$1.50 a year, 75c for half year. Foreign countries,
\$2 a year, \$1 for half year.
Advertising rates on agreement.

NASLOV (ADDRESS):
"PROLETAREC"
2146 Blue Island Ave. Chicago, Ill

Odvisnost in svoboda.

Jasno je, da v vsaki človeški skupini, ki sloni na vzajemnem so delovanju, posameznik ne uživa absolutne svobode. V vsaki človeški organizaciji je tako in ne more biti drugače! Absolutna svoboda, kakor jo zahtevajo anarchisti, ki so do skrajnosti izpeljali liberalno formulo, je mogoča le v izoliranem gospodarstvu, kjer poedinec proizvaja vse svoje potrebščine sam. Sedanji kapitalistični, proizvajalski način pa spaja vse ljudi in po vsem svetu v organično družbo: vsi so med seboj zvezani, drug od drugega odvisni. Vsa svoboda je le pena, le oblika, v kateri se pojavlja medsebojna odvisnost. Zakaj odvisnosti v meščanski družbi ne opredeljuje predpis in ne postava, določa jo gospodarski zakon.

Vrednostni zakon, ki je osnovni stebel Marxovega nauka, se glasi: Vrednost blaga, ki se uveljavlja v izmenjavanju, je izraz v njem nakopičenega družabnega dela. Naši protivniki, zastopniki buržvazije, ki proizvajajo in barantajo in ki vidi v vsem gospodarstvu le sredstvo osebnega pridobivanja, vprašujejo le po ceni blaga; zanje je ekonomija nauk, ki proučuje cene blaga in Marxov vrednostni zakon je zanje le pravilo, kako nastajajo cene. V njem čitajo, da se blago izmenjava po množini dela, ki je v njem nakopičeno. Z zgovornimi besedami pobijajo Marxovo teorijo in pri tem donkičotstvom, jih prav nič ne ženira izrečna Marxova pripomba, da se blago dandanašnji ne izmenjava po svoji vrednosti in da vplivajo na njegove cene še druge iz vrednosti porojene oblike, kakor kapital in zemljiška renta.

Ampak vrednostni zakon, kakor ga je z nepreprečno bistroumnostjo formuliral Marx, ni le osnovni zakon narodnega gospodarstva, temveč je tudi ključ za

razumevanje vse človeške družbe in v tem je njegov glavni nauk za delavstvo, kateremu ne gre toliko za spoznanje barantovskih cen, kakor za vpogled v bistvo in razvitek človeške družbe.

Vsa sedanja produkcija je produkcija za trg: nihče s svojim gospodarskim delom ne vsvarja dobrotno za domače potrebe in za domačo porabo, vsako proizvaja blago, ki ga prodaja. Ob tej blagovni produkciji dela vsak proizvajalec v svoji delavnici samostojno in po svoji volji in človeku, ki le površno opazuje, se zdi, da je vse človeško gospodarstvo razbito in razdrobljeno na neštevilne atome, neodvisne druge od drugih. Medsebojna zvezanost in odvisnost se pokaže stoprav pri izmenjavanju blaga: ljudje stopajo v stike in v tem hipu se razode, da si vsi člani ene celote, udje velikega gospodarskega organizma. In zakon, ki opredeljuje medsebojno izmenjavanje blaga je vrednostni zakon. Ampak blago se ne izmenjava samo, izmenjavajo ga ljudje, ki so njegovi lastniki in ki ga po svoji volji kupujejo in prodajajo. Če sta kup ali prodaja, ki ju človek sklene po svoji volji, opredeljena hkrati po vrednostnem zakonu, je v tem izraženo, da stoji vrednostni zakon nad človeško voljo in si jo upokorava. Prosta volja ne odloča, po kakšni ceni človek prodaja: vrednost je družabno določena reč, nezapisana postava in vrednostni zakon je "višja sila", ki obrača človeka in vodi njegovo usodo. Delavec, ki je prisiljen prodajati svojo delovno moč kakor stradežnik na cesti, podjetnik, ki se mora svojega blaga znebiti le z izgubo, obhutita vsa teža tega zakona. Kogar pa zadene milostni žarek nevidnega družabnega zakona, ga povzdigne do oblasti.

V svoji anarhistični svobodi je Robinzon svoje delo lahko nemoteno prilagajal lastnim potrebam in željam; kjerkoli pa žive in delajo ljudje v velikih skupinah, so drug od drugega odvisni in je njih svoboda omejena. Oblike te odvisnosti se menjajo s proizvajalnim načinom. V fevdalnem srednjem veku je bil vsakdo odvisen: trdni osebni odnosi, avtoriteta in vera, zvestoba in obramba so z vzajemnimi dolžnostmi spajali tlačana in viteza, kneza in vazala, grajsčaka in kmeta duhovnika in posvetnjaka. Nasprotno pa je v meščanski družbi, ob blagovni produkciji, vsakdo prost in samostojen: fevdalna organizacija je razbita, človeška družba kakor na atome razdrobljena, brez vezi in brez vidnih obročev. Ne veže jih človeška postava, ampak nadčloveški, gospodarski zakon, ki deluje kakor prirodna sila. Ravno zato je bilo v meščanski družbi treba odpraviti vse vezi in vse predpise, da gospodarski zakon sam in nemoteno ureja vse odnose. V tem je jedro liberalne svobode: nobena vnanja sila ne brani ljudem, da se v svojem dejanju in nehanju pokora-

vajo zgolj ukazu vrednostnega zakona, gospodarski nujnosti.

Socializem ne napravlja gospodarskih enot kot delov celote odvisne drugo od druge, zakaj odvisno so že sedaj. Ampak medsebojno odvisnost hoče preustrojiti iz nezavedne v zavedno, namesto slepega gospodarskega zakona, ki se uveljavlja kot skrivnostna višja sila, hoče postaviti umno in smotrno regulacijo družabne produkcije. Liberalne svobode, neomejene oblasti slepega gospodarskega zakona, bo konec tisti hip, ko proletarska ljudska masa, ki

je zanj liberalna svoboda neomejena svoboda stradanja, spozna ta zakon, ko odgrne skrivnostni njegov značaj in porušijo njegovo uničujočo oblasti s organizacijo delavskega človeštva.

Iz strahu pred prolomom posega postarna meščanska družba po srednjeveških oblikah in okovih, ne da bi zavarovala delavstvo pred pogibeljo, modernega življenja; vedno bolj se otrasa liberalizma, da upokori uporne množice. Brezuspšno nehanje! Njenim dejanjem velja naš brezobzirni boj, njenim naukom naš zasmeh!

Degeneracija proletariata.

V kapitalistični družbi je pač tako, da imajo vladni faktorji za vse dovolj časa in denarja, le kadar pride na vrsto kaka važnejša zahteva za izboljšanje obupnega delavskega položaja, tedaj pa ni ne časa, še manj pa denarja, dasi je življenje širših mas najvažnejše. Ker zavisi blaginja vsega naroda od življenja širših ljudskih mas.

V času, ko se je z uporabo tehnike proizvajalni proces na Angliškem zelo spremenil in se je s kapitaliziranjem male obrti zvišalo število degeneracij usojenega proletariata, je angleško meščanstvo dobilo v osebi duhovnika Walthusa svojega apostola. Walthusu se je zdelo, da na zemlji ne more biti prostora za vse in da proizvajanje življenskih sredstev zaostaja za naraščanjem človeštva. Ali v teku kratke dobe že ni mogel več izhajati moderni kapitalizem z argumentacijami te navidezno znanstvene iznajdbe. Sedaj stoji kapitalistična družba pred drugim, ravno nasprotnim vprašanjem. Nazadovanje porodov je problem, s katerim se v zadnjem času najživahnjeje pečajo vsi listi in revije. Dognano je, da se v vseh kulturnih državah znižuje število porodov. In meščanski nacionalistični ekonomisti kričijo o nevarnosti, preteči državam in narodom, da se znižanje porodov ne ustavi.

Brez dvoma je to uprašanje velikega pomena. Nazadovanje porodov utegne imeti globoke posledice za razvoj gospodarstva in narodov. Pravimo tudi narodov, ker vemo, da spada precejšen kos narodnih problemov v socialno vprašanje.

Na Francoskem, kjer je že veliko let opažati silno nazadovanje števila prebivalstva, trpi vsled tega pojava ne le narod, ki se takorekčič decimira, temveč tudi poljedelstvo, kar je nemalega pomena za življensko in socialno vprašanje delavstva. Te pojave je opažati tudi v drugih državah, v Avstriji, na Nemškem in Angleškem. Strokovnjak dr. Hainish je na te pojave opozoril že leta 1909. Važno bi bilo te pojave primerjati z naraščanjem druginje v zadnjih letih; najti bi bilo morda tedaj glavni vzrok temu številnemu nazadovanju prebivalstva. Gori omenjeni znanstvenik pravi: "nazadovanje porodov je progresivno po vsem kulturnem svetu". Res je tudi, da so narodi, ki stoji na višji kulturni stopnji manje rodovitni. Bebel je v svoji knjigi "Žena in socializem" znanstveno dokazal, da se ravno v gospodarsko slabo situiranih državah in socialno nižje stoječih ljudstev opaža največje rodovitnost.

Ni mogoče torej pojav številnega nazadovanja kulturnih narodov rešiti enostavno. Seveda se predvsem in popolnoma zavedamo, da tudi pa te pojave vplivajo največ socialne razmere, ki n. pr. onemogočujajo poroke. Čemur je zopet posledica znižanje števila porodov, ali kar bi bilo umestno pri tem razmotrivati je vprašanje, kako dvigniti in podaljšati energijo in moč človeškega življenja. Gospodarske in socialne naloge so, ki prihajajo pri tem

predvsem v poštev. Število nazadovanja se ne da niti primerjati s številom onih koristnih človeških eksistenc, ki so vsled nezmožnih sedanjih razmer pred časom zgubljene za družbo in za telo. Lahko bi se ugovarjalo, da ni mogoče živeti čez čas, ki ga narava določa. Toda gotovo in človeško je zadržati v ugodnosti in drugimi obrambnimi sredstvi številno ljudstva na enaki in tudi višji stopnji. V tem oziru nam more marsikaj dokazati Anglija, kjer je število mrtvih od leta 1897 do 1911 neprejšnjo nazadovalo. Tako, da je sorazmerno z narodi ostalo število prebivalstva neizpremenjeno.

Pri nas v Ameriki se umrljivost faktično znatno zelo množi, a številni novi naseljenci s številnim potomstvom ta nedostatek zakriva ter povzroča, da to žalostno dejstvo ne sila s tako silo v osredje. Kakor hitro pa bo ustavljeno naseljevanje, se bo Amerika morala sprijazniti z enako bridko resnico, kakor se je morala Francija, Nemčija in druge.

Ti pojavi ne morejo presenetiti večaka. Anglija se ima zahvaliti za razmeroma nizko število smrtnih slučajev visokim mezdami, ugodnim socialnim pogojem in pa svojim higieničnim odredbam. V Avstriji je v tem oziru ravno nasprotno. Kljub visoki ceni življenskih potrebščin, so mezdni in socialni pogoji najslabši. Higienične odredbe so pa zelo pomanjkljive. Tam veljajo v prvi vrsti besede nemškega nacionalnega ekonomista Schmollerja, ki pravi: "Vsak srebrni groš, s katerim se pomnožuje socialno bogatstvo, stane človeško življenje." V marsikaterem oziru tudi pri nas v Ameriki ni nič bolje.

Braniti je treba človeško življenje in zdravje z vsemi sredstvi, ki nam jih da na razpolago znanstvo in kultura. Naši gospodarski boji v dosegu višje plače delavcem in krajši delavni čas in boljše higienične delavne pogoje, je boj za zdravo, lepše in daljše življenje. Ona sredstva, ki se jih poslužuje proletarijat za svoje varstvo, in obenem za splošno varstvo narodov, je tudi prof. Herkner pred 12 leti priporočal nemškemu meščanstvu, ko je pravil, da ako se hoče številno in duševno obogatiti nemški narod, mu je treba predvsem, bodisi potom socialni reform, ali gospodarskih odredb, zboljšati gospodarske, delavne in življenske pogoje. O tem pa seveda nočejo naši odlični patriotje nič kaj vedeti. V kongresu glasujejo sistematično zoper katerosibodi kolikorotoliko moderno socialno reformo in proti vsakemu predlogu stavljenemu v prid delavskih interesov. V javnem življenju so vedno in povsod zoper delavske zahteve. Vedo zakaj. Pred vsem imajo pred očmi branitev svojih razrednih privilegijev. Njih patriotizem in drugi izgovori so le laž, špekulacija in farizejstvo. Le razredno delavstvo izvršuje delo in bije boje, ki je koristno narodom in kulturi boj. Zaman. Zmaga delavstva nad izkoriščanjem in ubojstvi kapitalizma in nacionalizma je nezogibna in nepreprečljiva.

in ovadil, da je Zubrova žena kličala "fej". Stavkokaz se je požene sam kesal svoje denunciacije: prosil je sodnega predsednika, naj zatožena ne kaznuje prehudo. Zuber je bil nato obsojen na globo 20 mark. Ampak usoda naglo jezdi. Polcija je odredila na podlagi te obsodbe izgon vse Zubrove družine, ki šteje enajst oseb! Imenitni kulturni dokument se glasi: "Krajevna policijska oblast, Horstemscher, 21. avg. 1912. S tem se izganjate obenem s

svojimi domačimi in sicer svojo zakonsko ženo Marijo Zuber roj. Meister, in s svojim otroci a) Ivanom, rojnim 28. marca 1899, b) Jurijem, roj. 19. marca 1900, c) Cecilijo, roj. 1. junija 1901, d) Antonom, roj. 23. avgusta 1902, e) Marijo, roj. 27. novembra 1906, f) Francetom, roj. 6. maja 1908, g) Jožefom, roj. 8. novembra 1909, h) Anjo, roj. 28. novembra 1910, iz pruskega državnega ozemlja in se pozivate na podlagi zakona o policijski upravi 11. marca 1850 in zakona o splošni deželni upravi z dne 30. julija 1883, da v teku dveh tednov po sprejemu tega zapustite prusko državno ozemlje, drugače se kaznujete z denarno globo 30 mark, na mesto katere stopi petdnevni zapor, če je ne morete plačati. Obenem opozarjamo Vas in Vašo družino na § 361., odstavek 2, državnega kazenskega zakonika, po katerem se kaznuje z zapornimi tisti, ki se povrne brez dovoljenja, ko je bil izgnan iz zveznega ozemlja ali iz ozemlja kate-rekole zvezne države.

Uradnik: Kranefeld."

Če beremo kaj takega, nam zastaja kri v žilah! Z največjimi obeti so spravili tega ubogega delaveca v službo rudniškega kapitala. Ko izbruhne stavka, možno bi bil izdajalec nad svojimi tovaršiši. Denunciacija vsled malenkostnega dogodilja pa zadostuje, da je ubogi vendar najprej kaznovan in potem izgnan. Možno, da je bil izgnan iz zveznega ozemlja ali iz ozemlja katerekole zvezne države!

Stranka

Zaradi preobitega dela na roki vsled Kristanovih shodov bo delo dopisovanja in odposiljanja nekoliko zaostalo. Tajniki so proseni, da se ozirajo na to ter potrpijo. V kratkem pride vse na vrsto.

Slovenskim sodrugom.

Ponatis iz "Zarje".
Potrebno bi bilo, da se napiše zgodovina delavskega gibanja na Slovenskem, da se pojasi, kaj je in zakaj ter kako so se prvi slovenski proletarci začeli zavedati svojega razrednega delavskega položaja. Zato prosimo vse sodruge, ki bi vedeli o teh začetkih kaj več, naj napišejo to ter pošljejo napisano sodrugu Antonu Kristanu. Spodnja Šiška pri Ljubljani. Istotako naj tisti, ki imajo v svoji posesti kak iztis sledečih časopisov: "Ljudski glas" (Ljubljana), "Delavski list" (Trst), iz leta 1880., dalje "Zora" (Trst), "Delavec", "Svoboda" (1894 do 1897), "Zarja" (Ljubljana 1897), "Luč" (Celje), "Svobodni Glasovi" — pošljejo, kar imajo. Založba "Zarje" jim povrne eventualne stroške oziroma po vporabi tudi liste. Zlasti prosimo rudarje v Idriji, Zagorju, v Trbovljah, Hrastniku, železničarje, strojarje, peke, starejše krojače v Ljubljani, sodruge v Ameriki — sploh vse tiste ki so okrog 1890—1895 delovali v stranki, naj opišejo svoje spomine in pregledajo svoje ormarje... Tudi razsodbe tistih let se dobrodošle, prav tako prepovedi shodov, sploh vse, kar se tiče gibanja delavstva.

Načela socialistične stranke, sprejeta na strankini konvenciji v Indianapolisu, so tiskana in se rozpošiljajo na zahtevo klubov 500 iztisov za en dolar, 1000 za \$2.00 za pokritje tiskovnih stroškov. Ekspres plačajo naročniki sami.

Načela so za agitacijo pripravno sredstvo, kajti v načelih je izražena sodba socialistične stranke o sedanji kapitalistični družbi, kakor tudi program, potom katerega hoče stranka uresničiti svoje zahteve in cilje.

Klubi, ki imajo potreben denar lahko razdele načela brezplačno med slovenske delavce po svojih naselbinah, ter tako pomagajo stranki v agitaciji.

Naročila je poslati na Fr. Petrich-a, 111 N. Market St. (S. S. Section-Socialist Party) Chicago, Ill.

Fr. Petrich, tajnik J. s. z.

ZA INDIANAPOLIS, IND.

Sodrugom klubu št. 25 na znanje.
Naša redna seja se vrši dne 20. oktobra točno ob 2. uri popoldne. Tem potom so vsi sodruzi vabljivi, da se vdeležte se seja, ter peljejo seboj nove sodruge, ki mislijo pristopiti v naš jugoslovanski soc. klub.

Ob tej priliki si bodele morali izbrati novega tajnika, ker jaz mislim zapustiti to državo, ter iti na jugozapad.

Na tej seji se mora tudi vse odločiti glede Kristanovega shoda, ki se bo vršil drugo nedeljo, dne 27. oktobra ob osmih zvečer.

Sodrug Kristan je znan ko eden najboljših govornikov v Avstriji, med Slovenci mu pa nedvomno ne bi mogli dobiti para; zato naj noben jugoslovanski delavec v Indianapolis ne zamudi te prilike slišati tega sodruga, ki je svojih zadnjih dvajset let posvetil jugoslovanskemu delavstvu.

Da naša naselbina ne bo zaostala za drugimi, v katerih so se do sedaj vršili Kristanovi shodi, s tako lepim uspehom, je dolžnost vsakega zavednega delavca, da agitira za ta shod.

Jugoslovanski delavec in delavke v Indianapolis in okolici, 27. oktobra vsi v A. Hvalicovo dvorana na Warman ave.

Filip Godina, tajnik.

Boj med pravico in krivico, boj med delom in kapitalom

JE SLAVNI RUSKI PISATELJ
Maksim Gorki
TAKO IZBORNO OPISAL
V SVOJEM NAJBOLŠEM
ROMANU
MATI
Prav kaj je dobil "Proletarec" iz Ljubljane večje število iztisov tega socialnega romana za ameriške slovenske delavce.
Cena te izborne knjige, ki jo mora brati vsak delavec, znaša \$1.50
Naroča se pri upravi "Proletarca" 2146 Blue Island Av., Chicago, Ill.
Še danes naročite en iztis. Požarite se, da ne bode prepoznali!

Vabilo in poziv!
Rojakom v Chicagi in okolici:
Dne 3. novembra t. j. ob 2. uri popol. se vrši velik javen ljudski shod
se vrši velik javen ljudski shod
v veliki Hoerber's Hall-i,
na Blue Island Ave., in 21 st. Pl.
blizu 22. ceste in Ashland Ave., Chicago, Ill.
Na shodn bo govoril znameniti govornik in predavatelj
ETBIN KRISTAN
IZ LJUBLJANE.
Ker je Rev. **ANTON SOJAR** iz Chicage, Ill., v št. 43 "Amer. Slovenca" pozval Etbina Kristana "na dvoboj z uma svitlim mečem", jemlje ta poziv klub šte. 1 Jugosl. soc. zveze na znanje in mu na ta dan v navedenih prostorih zagotavlja popolno svobodo govora, v katerem lahko zastopa svoja načela. Upamo, da se Rev. **ANTON SOJAR** iz Chicage zanesljivo odzove tej priliki.
VSTOPNINA PROSTA.
Klub šte. 1 sekcije J. S. Z. Chicago, Ill.